ЈЕДНО ЧИТАЊЕ ШАФАРИКОВОГ ИНВЕНТАРА

Ана Савић
Народна библиотека Србије,
Београд
ana.savic@nb.rs

УДК: 027.54(497.11)(091)
027.022(497.11)"1866"

Сажетак

У раду је описана прва свеска инвентара у коме је Јанко Шафарик, библиотекар Народне библиотеке у Београду, пописао дупликате из фонда поменуте библиотеке, које су на његову иницијативу, а по одобрењу кнеза Михаила Обреновића, послате у Крагујевац како би чиниле почетни фонд за оснивање јавне библиотеке. Овај инвентар је први попис фонда Јавне библиотеке у Крагујевцу. Инвентар је састављен 1866. и тада је донет и указ о оснивању прве јавне библиотеке у Србији. Уз све мањкавости Шафариковог инвентара, неспорно је да овај раритетни примерак грађе у фонду Народне библиотеке „Вук Караџић" у Крагујевцу представља прворазредни извор, на основу кога је могуће донети бројне закључке о историји српског библиотекарства, културним и друштвеним приликама у Србији у другој половини XIX века, али и улози Народне библиотеке Србије у оснивању, подршци и афирмацији српских библиотека. Поред описа инвентара и његовог смештања у шири друштвени и културни контекст, рад отвара питања на које одговоре треба да понуде даља истраживања у области историје библиотека и културне историје Србије. Његов допринос огледа се и у употпуњавању опште историје српских библиотека и историје Народне библиотеке Србије.

Кључне речи: Јанко Шафарик, инвентар, Народна библиотека „Вук Караџић", Народна библиотека Србије, јавне библиотеке, Јавна библиотека у Крагујевцу

Бројне миграције српског народа, од великих сеоба до данас, само су један од разлога што се српска културна баштина данас налази широм света. Културна баштина један је од темеља изградње националног идентитета, али она има и наднационалну димензију. Захваљујући тој квалификацији или из других разлога, српска културна баштина расута је по целом свету. Зарад заштите и очувања националне културне баштине ваљало би да поседујемо знања о томе где се све налазе њени артефакти. То је важно и зато што културна добра одређене уметничке и естетске вредности имају „одређени значај за историју и културу сваког народа без обзира на територију на којој се налазе".[1] Међу расутим културним добрима налазе се и српске књиге. Неке су биле плен пљачке, неке је народ носио са собом бежећи од освајача и управо их њима и остављао, неке су продаване, а неке су остале на оним просторима на којима Срба више нема. „Стога није нимало једноставно говорити о очувању и заштити културне баштине једног народа чија је историја континуитет борбе за опстанак, за живот у слободи. Најкраће, око петсто година с наших богомоља скидани су метални кровови, у њима обитавала освајачка војска са својим казанима и коњицом. Књиге и друге реликвије су гореле на ломачама, уништавано је све што има предзнак једног народа, па и сам народ".[2]

Растурање српских књига, њихово спаљивање, намерно уништавање библиотека, музеја, архива и других баштинских установа у колективном памћењу Срба је колективна траума и јасно је да она надвладава сећање на друге, племените и добронамерне сеобе књига. Управо једна таква сеоба књига је предмет овог рада. Захваљујући предлогу Јанка Шафарика, корпус књига из тек основане Народне библиотеке Србије (у даљем тексту НБС) послат је у Крагујевац, где је на основу Решења које је кнез Михаило Обреновић потписао 1866. основана прва јавна библиотека у Србији.

О књиговесцу и књигопродавцу Глигорију Возаровићу, Александра Вранеш је написала: „Напослетку, дана 15. фебруара 1832. отворио је Библиотеку под покровитељством Јеврема Обреновића. Јавна, српска, народна – каква год да је била (или све то помало) – била је, свакако, библиотека, и то са прописаним обавезним примерком".[3] Тада почиње готово двовековни развој НБС, данас централне и националне библиотеке. Развојне етапе Библиотеке од њеног оснивања, периода срећивања, мирног развоја, разарања у ратним временима, поратном периоду успона и процвата целокупног српског библиотекарства и данашње библиотеке, углавном се везују за личности које су њом руководиле и својом развојном политиком дале

---

1 Vidoje Golubović, „Regionalna saradnja na zaštiti i očuvanju kulturne zaštite", *Međunarodni problemi*, (2014): 366.

2 *Исто*, 355.

3 Александра Вранеш, „Делнице у развоју Народне библиотеке Србије". *Гласник Народне библиотеке Србије* 1, бр. 1 (2012/2013): 7.

печат сваком раздобљу њеног постојања. Како је од почетка свог постојања Библиотека била државног карактера, на њеном челу били су државни службеници. Међу њима су били филолози, историчари, професори, дипломате, политичари, академици, филозофи, педагози, правници и, у скорије време, прва жена вршилац дужности управника – библиотекар.

Јанко Шафарик (1814–1876), синовац Павла Шафарика, наследио је Ђура Даничића на месту библиотекара Народне библиотеке у Београду. Библиотека је, захваљујући Даничићу, у то време већ била озакоњена као јавна централна национална библиотека,[4] озваничен је назив „Народна библиотека", дефинисана је национална концепција набавне политике и започета је израда националне библиографије. Међутим, Министарство просвете није било задовољно резултатима Библиотеке, а нарочито узимајући у обзир уложена значајна финансијска средства, и предложило је Совјету да се са циљем њеног даљег развоја за библиотекара постави Јанко Шафарик. Веровало се да ће овај учени Словак, лекар и професор, активан у друштвеном и политичком животу Србије, својим залагањем, радом и ауторитетом, Библиотеци донети просперитет. Совјет је овај предлог као своју препоруку предао кнезу Михаилу и 1861. Шафарик је постао библиотекар Народне библиотеке и „чувар" Народног музеја. У допису управитељу просвете од 12. маја 1861. Шафарик образлаже своје мишљење како би требало уредити Библиотеку. Већ тада указује на недоследну набавну политику, услед које има знатан број сувишака, а сувишака је било и у време када је Даничић био библиотекар. Кићовић указује на податак да је Даничић предао књижару Валожићу 68 примерака књига које су биле сувишци да их прода.[5] Запажа се да Шафарик у овом допису инсистира на јавном карактеру библиотеке и у складу са тим жели да обликује набавну политику и састав фонда. Народна библиотека је од својих почетака била под окриљем државе и у прилог томе говори и податак да је Државна контрола тражила да Шафарик достави тачне инвентаре Библиотеке и Музеја за 1858–1860. годину. Наглашавајући да је то обиман посао и образлажући зашто то није могуће урадити у кратком временском року, Шафарик се прихвата овог посла, с тим да га заврши до краја 1861. године. Овом задатку је претходило темељно сређивање Библиотеке, размештај грађе, утврђивање тачног стања фонда и онога што у фонду недостаје и што представља сувишак. У стручној литератури често је у фокусу питање евакуације Библиотеке и углавном се спомињу евакуације пред Први и Други светски рат. Међутим, пратећи Шафариков рад на сређивању фонда сазнајемо да је посао који му је поверен био прекинут због измештања имовине Библиотеке и Музеја услед турског

4 Мираш Кићовић, *Историја Народне библиотеке у Београду* (Београд: Народна библиотека Србије, 2016), 69.

5 *Исто*, 56.

бомбардовања Београда 1862. године. Кићовић наводи да су тада стари словенски рукописи заједно са вредностима из Музеја у запечаћеним сандуцима предати Министарству финансија на чување. Крајем године ови сандуци су враћени Шафарику.[6]

Уследиле су две селидбе Библиотеке. Прва је била у зграду Министарства просвете, где се кратко задржала, а друга у зграду Мише Анастасијевића. Тада Шафарик поново приступа детаљном преуређењу Библиотеке и том приликом је одвојио све дупликате који су 1866. чинили нуклеус фонда Народне библиотеке у Крагујевцу. Комисија за доношење Правила о контроли научних збирки 1863. подноси предлог правила за контролу ових збирки. У документу „Проект правила по коима ће се контроловати научне збирке"[7] наводи се да свака збирка мора да има инвентар или каталог са детаљним подацима о сваком примерку грађе, али да ће се у њему констатовати и дупликати. Министар просвете наложио је 1871. да се ураде нова правила за инвентарисање.

У периоду почев од 1853, Народна библиотека постаје не само установа културе већ и научна институција, захваљујући пажљиво осмишљеној набавној политици. Озбиљније се приступа њеном стручном сређивању: именује се први библиотекар по уговору, Филип Николић, који по угледу на пруску школу и друге европске узоре сређује Библиотеку, пописује фондове, формира каталоге, прописује правила за чување и коришћење фондова, која даље наставља Ђуро Даничић, између осталог и утврђивањем и прецизирањем начина достављања обавезног примерка. Све је приметније да Библиотека од институције затвореног типа прераста у установу у служби корисника. Томе је допринео и Шафарик; не чуди што је наставио да води Библиотеку приближавајући је европским трендовима, отварајући је још шире за јавност, али размишљајући и о неопходности отварања јавних библиотека у Србији.

У модерној Европи, одмах након појаве штампарства, библиотеке у свести писмених постају јавне установе. Развој штампарства, писмености, све већа доступност књиге обичном човеку и промене у готово свим сферама европског друштва били су услови за формирање јавних библиотека. Имућни појединци имали су у овој иницијативи запажену улогу. Како је Бранка Драгосавац навела: „о библиотекама у Енглеској, у XV веку, зна се врло мало, али је сигурно да је идеја јавности настала њиховим оснивањем, односно да су створене од донација и приватним иницијативама које су биле усмерене ка општој доступности књиге".[8] Она је даље констатовала

---

6 *Исто*, 76.

7 Гаврило Ковијанић, *Архивска грађа о Народној библиотеци у Београду 1821–1944. Књ. 1, 1821–1881* (Београд: Народна библиотека Србије, 1990), 430–431.

8 Бранка Драгосавац, *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године* (Панчево: Градска библиотека, 2016), 20.

да су крајем XVII века јавне библиотеке у Енглеској сасвим сигурно постојале, а XIX век сматра прекретницом у „схватању улоге и друштвене важности јавних библиотека у Енглеској".[9] Додаћемо и да томе претходи достигнути одређени економски и културни ступањ развоја друштва. У Србији под турском влашћу у то време није било ни развијеног образовног система. Прекретницу у развоју српског друштва, уопште и културе, означава добијање Хатишерифа 1830, када се стичу први услови за оснивање библиотека. Према подацима које је Драгосавац прикупила и истражила, развој јавних библиотека се постепено у више фаза одвијао у Србији у периоду од 1866. до 1918. године.

Прва државна јавна библиотека, поред НБС, у Србији је основана у Крагујевцу 1866. године. Услед измењених друштвених околности, Крагујевачко читалиште утрло је пут овом значајном догађају за српско библиотекарство и српску културу, стварајући атмосферу у којој се оснажује потреба за читањем и већом доступношћу књиге. Међутим, лична Шафарикова иницијатива, као библиотекара Народне библиотеке, имала је кључну улогу. Пописујући и сређујући фонд Народне библиотеке, Шафарик је у више наврата указивао на проблем већег броја примерака грађе који су оптерећивали увек недовољан простор дат Библиотеци на располагање. Тада се рађа идеја о излучивању и једној од добронамерних и племенитих сеоба књига. У допису од 14. маја 1866. Министру просвете, Шафарик указује на велики број дупликата у фонду Народне библиотеке и тражи одобрење да се од тих књига „оснуе и установи јавна библиотека у неком главном месту у унутрашњости нашег Отечества, на пример при Гимназији у Крагуевцу".[10] Шафарик даље образлаже коме би била намењена ова библиотека, а то је врло широка јавност: наставници, ђаци, државни чиновници, војни официри, свештеници и становништво тог места. Врло мудро је у свој предлог унео и начин на који би библиотека требало да буде сређена и на који би се грађа користила, као и ко би руководио библиотеком. Управитељ гимназије би требало да руководи библиотеком, требало би водити прецизан инвентар, формирати азбучни и „систематични" каталог, а грађу издавати на одређено време, на реверс. О финансирању библиотеке је такође дао свој предлог. Опремање библиотеке би требало да буде државни трошак, а библиотека треба да се финансира из буџета из кога треба да се обезбеди и плата за библиотекара. У допису се наводи и да Крагујевац има образованих људи којима је оваква библиотека потребна, али да би се њеним постојањем у тој средини подстицале читалачке навике и оснажила жеља за образовањем код становништва. Тиме би се на врло прикладан начин излучили дупликати и ослободио простор у Народној библиотеци за набавку других књига које

9 *Исто*, 20.

10 Ковијанић, *Архивска грађа*, 522.

Библиотеци недостају. Исти предлог Шафарик је упутио и Совјету. Месец дана касније, кнез Михаило Обреновић доноси указ о оснивању библиотеке у Крагујевцу, о чему директора Гимназије у Крагујевцу Ђорђа Ћирића обавештава заступник министра просвете Коста Цукић. Професор Гимназије Стеван Каћански је предложен за библиотекара. Драгосавац[11] и Стефановић[12] су сагласне да нема потврде да је Каћански и обављао дужност библиотекара.

Географски смештен у средишту Србије, национално хомоген у односу на друге српске вароши и безбедан од напада непријатеља,[13] Крагујевац је 1818. постао престоница Кнежевине Србије у време кнеза Милоша Обреновића. Поред тога што је била најуређенија варош, у њему се оснивају бројне важне установе. „Измештањем Државне штампарије из Београда 1833. године започео је процес културне еманципације у Крагујевцу".[14] Ту су покренуте *Новине сербске*, објављени *Совјети здравога разума* и *Етика* Доситеја Обрадовића, основано је позориште, у њему је компоновао Шлезингер, основана је претеча сликарских галерија. Међутим, током прве половине XIX века у Србији је још увек био велики број неписмених и просвета није представљала организовани систем. Како тврди Десанка Стаматовић, школе су вероватно располагале „мањим збиркама књига које су служиле и наставницима и ученицима за извођење наставе".[15] У вези са тим, свој допринос развоју школских библиотека дао је и Шафарик, уколико се библиотека Гимназије у Крагујевцу сматра и школском библиотеком. Ову тврдњу би требало додатно разјаснити имајући у виду акте који су донети касније. Није била ретка појава да се јавне библиотеке оснивају при школама и да паралелно постоје и школска и јавна библиотека у некој средини, а и да о оба фонда брине учитељ који је за то задужен. Отварање јавних библиотека при школама препоручивало се и у *Правилима о народним књижницама са читаоницама* из 1904, објављеним 1906. године.[16] Највероватније је ова препорука проистекла из позитивно оцењене устаљене дотадашње праксе да при школама постоје библиотеке оба типа паралелно, са различитим фондовима и организацијом, али сасвим сигурно са заједничком друштвеном улогом.

---

11 Драгосавац, *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године*, 37.

12 Мила Стефановић, *Народна библиотека у Крагујевцу (1866–2004)* (Крагујевац: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, 2005), 54.

13 *Исто*, 12.

14 *Исто*, 14.

15 Десанка Стаматовић, *Читалишта у Србији у XIX веку* (Панчево: Градска библиотека, 2011), 70.

16 Правила о народним књижницама и читаоницама. *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији издатих од 1. јануара 1904. до краја исте године* (Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1906), 502.

У време када је Шафарик образлагао свој предлог да се сувишци Народне библиотеке у Београду поклоне будућој јавној библиотеци, крагујевачка Гимназија, основана 1840, већ је имала формирану школску библиотеку. Међутим, како је јавна библиотека била смештена у простор који се налазио у Гимназији, до 1898/1899. фондови ових библиотека су често били спојени, а како је за обе библиотеке био одговоран директор Гимназије, природно је да су корисници обе библиотеке поред грађанства били и сами ђаци. То се и наводи у *Правилима за Јавну библиотеку* из 1871. која је саставио библиотекар Светозар Милосављевић, а допунио Стојан Новаковић.[17] У тачки 4 општих одредби наводи се да ученици од трећег разреда Гимназије и старији, као и ученици сваке школе у Крагујевцу која је „једнаког реда или већа од гимназије" могу да користе јавну библиотеку.[18] У каснијем периоду, како Стефановић наводи према извештају Библиотеке из 1895, управо су ученици старијих разреда и професори чинили најбројнији профил корисника.[19] У члану 1 општих одредби *Правила* наводи се и следеће: „Библиотека која постоји при Гимназији крагујевачкој, сматра се као део Народне библиотеке у Београду".[20] Прописано је и да сва грађа мора у одређеном временском року да буде унета у инвентар. Постојање оваквог инвентара имало је изузетан значај за Библиотеку. Подаци унети у инвентар преписивали су се у потпуније листе: једна је била основ за азбучни каталог, сређена по имену аутора, а друга је служила за формирање стручног каталога. Стручни каталог се у то време називао и „систематически каталог", па се приликом коришћења овог термина „услед промена у области библиотечке терминологије и различитог тумачења термина *струка* и *наука*, поставља питање да ли је *систематически каталог* почетак стварања данашњег предметног или стручног каталога".[21]

Први инвентар који се данас чува као раритет у Народној библиотеци „Вук Караџић" у Крагујевцу био је инвентар у шест свезака, од којих је прва писана руком Јанка Шафарика. Овај инвентар уједно је и први списак књига Јавне библиотеке у Крагујевцу. Примивши љубазан позив за учешће на једној пригоди у Народној библиотеци „Вук Караџић", аутор овог рада је љубазношћу крагујевачких колега имао прилику да свеску број 1 овог инвентара добије на увид. Укоричени инвентар, у тренутку писања овог рада, стар више од једног и по века, очуван је у одличном стању. Слабије читљива налепница на корици садржи назив *Списак књига у Крагујевачкој народној библиотеци. Свеска 1 (бр. 1 до 1025) (из Београда послате): 1866*,

17 Стефановић, *Народна библиотека*, 56.

18 *Исто*, 57.

19 *Исто*, 69.

20 *Исто*, 56.

21 Светлана Јанчић и Ана Савић, *Каталози Народне библиотеке Србије* (Београд: Народна библиотека Србије, 2021), 22.

67, 68/69. Дакле, инвентар садржи попис послатих књига из 1866. уз остављен простор за даљи унос књига за период од 1867. до 1869. године. Унутрашњи листови формата 25 x 40 cm су обрасци за унос књига са следећим рубрикама: текући број, име сачинитеља (мисли се на аутора дела), наслов, место и година печатања, број комада, формат, повез, дупликати, начин набавке и примедба. Примећује се да садржина и распоред података у инвентару апсолутно погодују као основа азбучног каталога. Обим данашњег библиографског описа књига знатно је шири, али фундаментално је заснован на овим подацима. Сам образац је штампан, и то предвуковском азбуком, којом је и Шафарик уносио податке у инвентар. Шафарик је својом руком уписао књиге од броја 1 до 857 и потписао инвентар 28. јануара 1867. године. Овај датум враћа нас на време и начин формирања фонда прве јавне библиотеке у Србији. Крагујевачка библиотека основана је по Решењу кнеза Михаила Обреновића потписаном 1866, исте године када је Шафарик и поднео свој предлог за формирање фонда овакве библиотеке у Крагујевцу и саставио инвентар. Иако су књиге и инвентар стигли 1867. године у Крагујевац, као година оснивања прве јавне библиотеке у Србији узима се 1866. Уз то, Јавна библиотека у Крагујевцу формирана је из фондова Гимназијске библиотеке и Народне библиотеке у Београду. Из фонда Гимназијске библиотеке пренето је у фонд Јавне библиотеке 108 дупликата,[22] који су заједно са дупликатима Народне библиотеке у Београду чинили основ фонда Јавне библиотеке у Крагујевцу. Стога закључујемо да су у фонду Јавне библиотеке већ постојале књиге пренете из Гимназијске библиотеке чим је донето решење о њеном оснивању, а да су књиге из Београда стигле наредне године.

Инвентар који је Шафарик саставио у два примерка потписао је испод инвентарног броја 857 као библиотекар и чувар Музеја. Мила Стефановић је у раду *Први инвентар Јавне библиотеке у Крагујевцу* навела да је на основу рукописа установљено да је попис књига наставио Сима Живковић, директор Гимназије. Није познато ко је и на који начин тачно утврдио овај податак. На тачност овог податка наводи и чињеница да је Живковић био незадовољан пословањем Библиотеке, за шта су постојали бројни разлози: професори који су обављали дужност библиотекара нису добијали додатну новчану накнаду за то, простор је био неадекватан, донета правила мало ко је уважавао у раду, а и сами професори који су водили рачуна о фонду били су незадовољни његовим саставом и начином на који је он попуњаван. У већ поменутом извештају из 1895. наводи се да се она и даље попуњава углавном „од поклона и којекаквих шкартова".[23]

Уз све мањкавости Шафариковог инвентара, неспорно је да овај раритетни примерак грађе у фонду Народне библиотеке „Вук Караџић"

22 Стефановић, *Народна библиотека*, 55.

23 *Исто*, 69.

представља прворазредни извор на основу кога је могуће донети бројне закључке о историји српског библиотекарства и који се „може културолошки вишеструко ишчитавати".[24] Инвентар је сачињен у два истоветна примерка. Један је са књигама послат у Крагујевац, док је други Шафарик сачувао у Београду као потврду да је књиге послао. Има наговештаја и да су са књигама послата оба примерка инвентара, али да је један грешком враћен у Београд. Београдски примерак није сачуван и све околности везане за бомбардовања НБС наводе на закључак да је изгорео заједно са другим драгоценостима Библиотеке. Јасно је да би без сачуваног примерка емпиријски недоречена остала истраживања о историји развоја јавних библиотека у Србији, део историје НБС, библиотеке у Крагујевцу и српског библиотекарства XIX века. На основу овог документа слободни смо да са сигурношћу тврдимо да је свест о нечему што данас познајемо као универзалну доступност знања постојала у Србији још у XIX веку захваљујући културним везама које су јачале генерације образоване ван Србије, што потврђује статус културе као моћног политичког инструмента, додуше, код нас недовољно препознатог и данас. Читање овог инвентара дозвољава да XIX век означимо као време почетака развоја и матичне делатности НБС или бар да је брига о првој јавној библиотеци у Србији њен нуклеус. Шафарикова иницијатива да се у Крагујевцу оснује јавна библиотека прекретница је у поимању улоге библиотека у друштву. Структура првобитног фонда и образложење Шафариковог предлога за оснивање јавне библиотеке то потврђују намером да се овом библиотеком подстакну читалачке навике првенствено код младих, али и профилише читалачки укус становништва и фаворизују научне, културне и уметничке вредности. Дакле, културна политика Србије тог времена није била обликована сасвим без учешћа Народне библиотеке у Београду. Правила о пословању јавне библиотеке по угледу на пословање и организацију Народне библиотеке сведоче о чврстој намери да организација и рад ове установе почивају на законској регулативи. С тим у вези, значајан је и податак да је образац за пописивање књига одобрило Министарство просвете и црквених дела. Значај Шафариковог инвентара огледа се и у сегменту стручног уређења Библиотеке, бар када је реч о евидентирању библиотечке грађе. Првим инвентаром који је послао у Крагујевац, Шафарик је устројио начин на који ће се и надаље евидентирати приновљена грађа, остављајући простор у обрасцу који је сматрао довољним за попис грађе у наредне три године. И, на концу, са аспекта развоја библиотечких каталога у Србији, Шафариков инвентар и потоњи попис грађе у фонду Јавне библиотеке у Крагујевцу сматра се првим каталогом ове библиотеке. У складу са

24 Мила Стефановић, „Први инвентар Јавне библиотеке у Крагујевцу", у *Крагујевац у другој половини деветнаестог века: научни скуп. Књ 2*, ур. Бориша Радовановић, Предраг Илић (Крагујевац: Историјски архив Шумадије, 2010), 440.

преданим Шафариковим радом на изради азбучног и „систематичног" каталога НБС, увиђајући значај каталога за утврђивање стања фонда, оправданом се чини тврдња да инвентар који је саставио има елементе каталога или је бар конципиран у исту сврху.

Истраживачко поштење налаже и да се укаже на мањкавости Шафариковог инвентара у погледу дуплираних јединица у инвентару, пописивања књига, часописа и некњижне грађе заредом, елемената описа који недостају, недоследности у пописивању вишетомних дела и на неким местима нечитког рукописа, али то не умањује његов вишеструки документациони значај.

Циљ овог рада је да продуби досадашња истраживања настанка прве јавне библиотеке у Србији, осветли околности у српском друштву које су довеле до ширења свести о друштвеном значају и улози библиотека, али на првом месту да истакне улогу НБС у овом подухвату. Из више разлога значајно би било да НБС подржи и подухват објављивања фототипског издања овог изузетног примерка документационе, архивске и библиотечке грађе, на шта овај рад такође треба да укаже.

Да подстакне даља истраживања која би разрешила једну недоумицу, још је једна намера овог рада: у инвентару у рубрици „приметба", уз поједине наслове стоји напомена: „Послато у Врању по мин. наредби бр. 130, 9/I 1887". Из неких напомена сазнаје се да су примерци слати у нижу гимназију у Врању. Отворено остаје питање да ли је део књига послат у Врање са истом идејом са којом је Шафарик дупликате из фонда Народне библиотеке послао у Крагујевац или за потребе Читаонице. Славица Степаненко је у свом прилогу *Од Грађанске касине до модерне библиотеке* из 1996, када још није било познато да је Шафариков инвентар сачуван, настанак јавне библиотеке у Врању везала за Грађанску касину, коју је изнедрила Читаоница врањска основана 1879. године. Та година узима се као година настанка јавне библиотеке у Врању. Иста ауторка је у делу *120 година врањске библиотеке* такође бранила тезу да је настанку јавне библиотеке у том граду пут утрла Читаоница. То је, свакако, тачна тврдња, али утемељење у стручној литератури има и чињеница да јавне библиотеке нису нужно настајале на организационим темељима читалишта и читаоница. Најеминентнији истраживач читалишта у Србији, Десанка Стаматовић, у уводу *Читалишта у Србији у XIX веку* је означила демократизацију читалишта и унапређење њихове организације, као и њихово јачање, почетком процеса формирања српског библиотекарства.[25] Али исто тако је констатовала и да се четрдесетих година XIX века поред библиотека оснивају и читалишта у Србији, што дозвољава да се ови процеси окарактеришу као паралелни. О томе сведочи и архивска грађа. Тако *Протокол Крагујевачког читалишта 1854–1857.* садржи „Списак књига у библиотеци читаонице

25 Стаматовић, *Читалишта*, 15.

Крагујевачке од 1871. год. налазећих се (закључно)".[26] У том случају, даља истраживања требало би да иду у правцу фокусирања на однос јавних библиотека и библиотека при читаоницама у Србији у XIX веку, као и потврђивања у литератури присутних аргумената о односу јавних библиотека и читаоница. Посебно вредна пажње је намена књига послатих из Крагујевца у Врање 1887. по наредби министра, о чему у доступној литератури нема података.

26 *Протокол Крагујевачког читалишта 1854-1857*, прир. Татјана Јанковић, Мирко Демић (Крагујевац: Народна библиотека „Вук Караџић", 2021), 63.

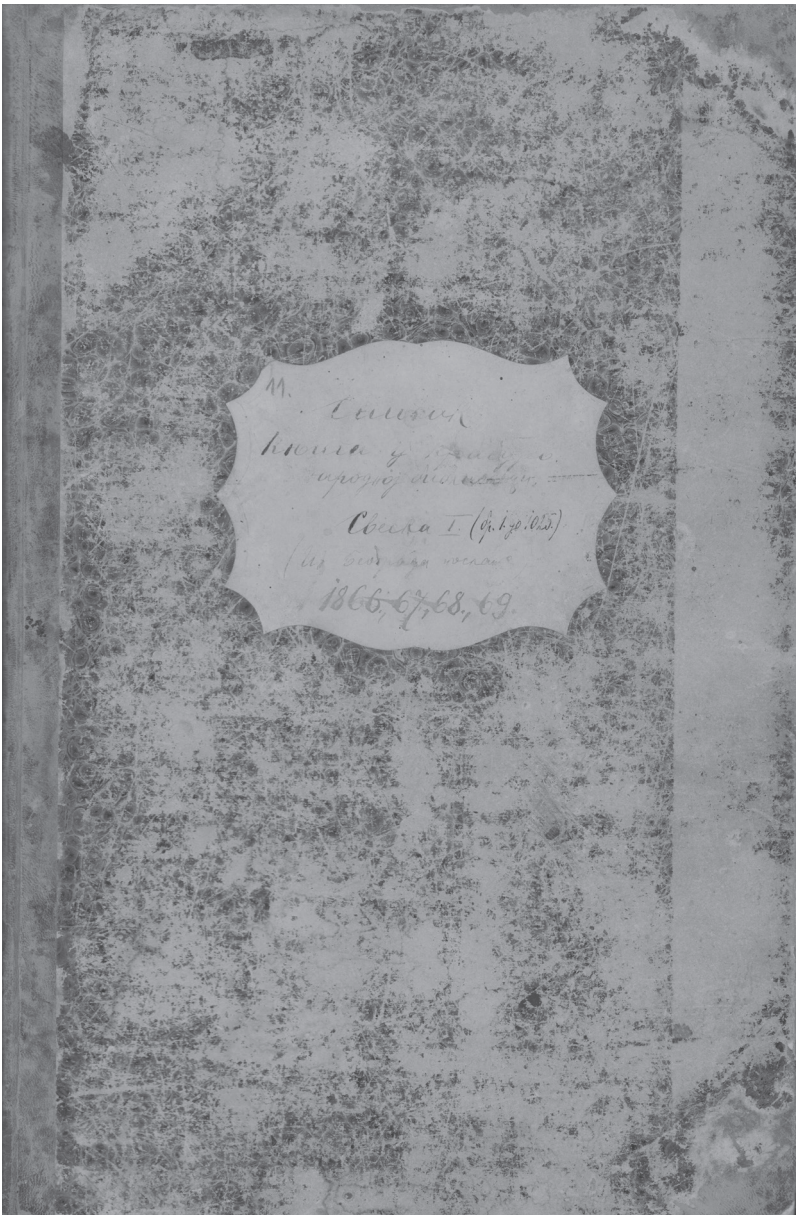

Сл. 1: Корице Списка књига у Крагујевачкој народној библиотеци. Свеска 1 (бр. 1 до 1025) (из Београда послате): 1866, 67, 68/69.

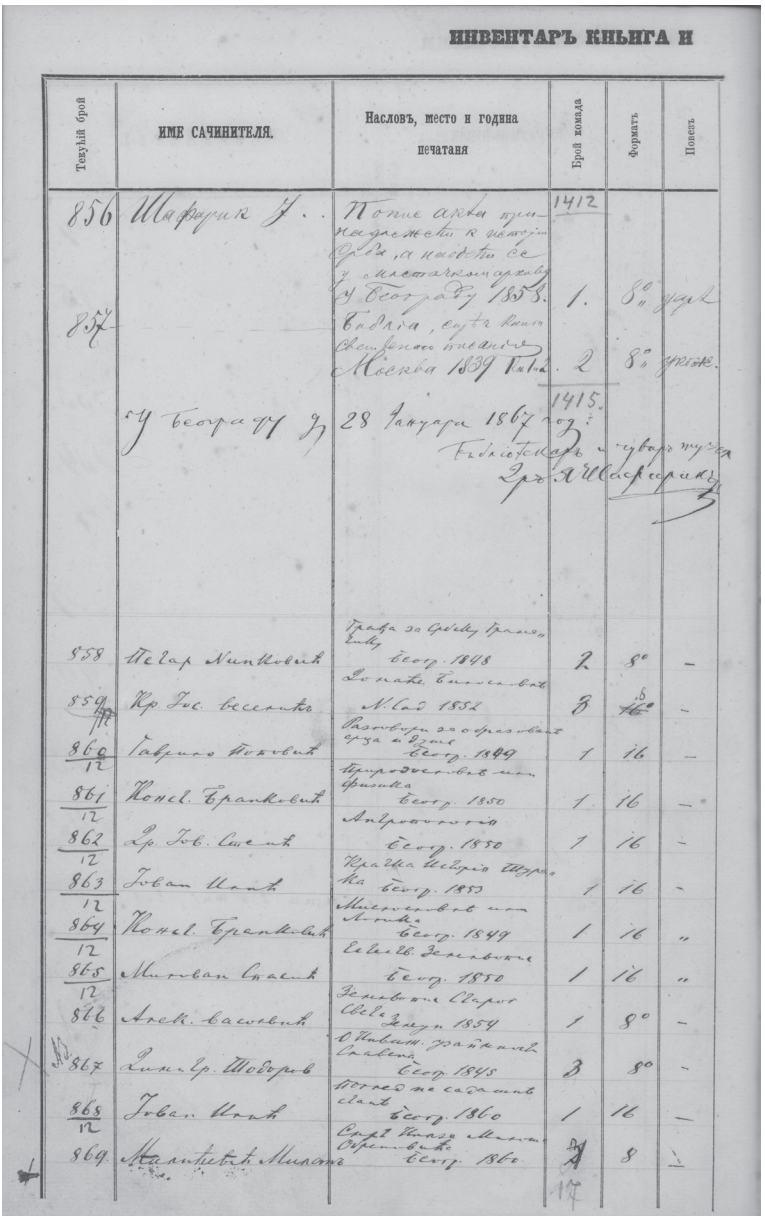

ИНВЕНТАРЪ КНЬИГА И

Текући број	ИМЕ САЧИНИТЕЛЯ.	Насловъ, место и година печатаня	Број комада	Формать	Повезъ
856	Шафарик П.	Попис архе при наслѣдствѣ К. Чарнојевића, а налазе се у Алтачкомархиву у Београду 1855.	1412 1.	8°	угао
857		Бадлга, сутра Книга Свештенство Епископа Москва 1839 Књ. 2	2	8°	угао
	у Београду	28 Јануара 1867 год. Библиотекар и чувар музеја Срђ. Ј. Шафарик	1415. 3		
858	Петар Нинковић	Правила за Орлову Гимназију Београд. 1848	2	8°	–
859	Кр. Гис. Весенко	Домаће Биљешке Н. Сад 1852	8	8°	–
860	Гаврило Поповић	Разговори за образовање ума и срца Београд. 1849	1	16	–
861	Конст. Бранковић	Природословље или Физика Београд. 1850	1	16	–
862	Др. Јов. Шмит	Астрономија Београд. 1850	1	16	–
863	Јован Шмит	Краћа Историја Старога Века Београд. 1853	1	16	–
864	Конст. Бранковић	Мисленословље или Логика Београд. 1849	1	16	„
865	Милован Спасић	Земљевидје Београд. 1850	1	16	„
866	Арсен. Васићевић	Земљевидје Свијет Београд. 1854	1	8°	–
867	Димит. Др. Шобрев	О Пивари, грађанској Славији Београд. 1845	3	8°	–
868	Јован Шмит	Поучење за садити сад Београд. 1860	1	16	–
869	Манојловић Милош	Сврх Пилде Милоша Обреновића Београд. 1860	1	8	–
			17		

Сл. 2: Страница Списка књига у Крагујевачкој народној библиотеци. Свеска 1 (бр. 1 до 1025) (из Београда послате): 1866, 67, 68/69. са последњом књигом коју је завео Шафарик и списак потписао као „библиотекар и чувар музеја”

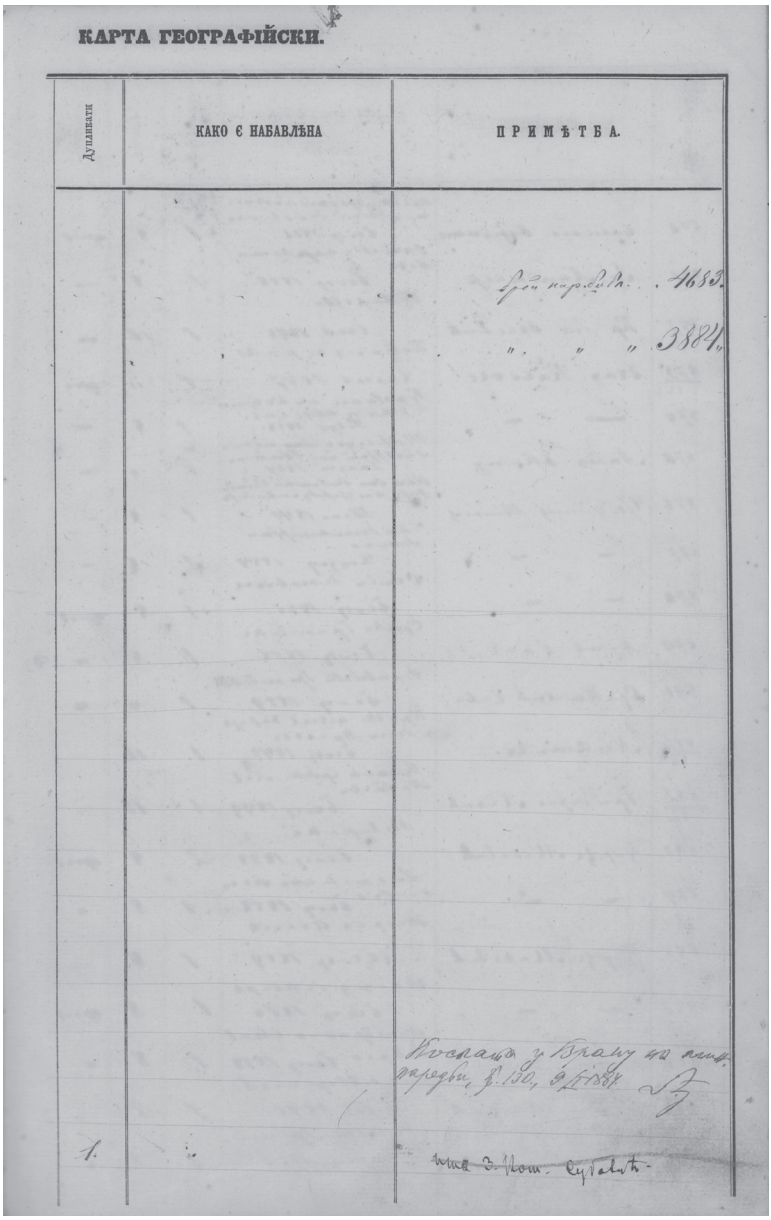

КАРТА ГЕОГРАФІЙСКИ.

Дупликати	КАКО Є НАБАВЉЕНА	ПРИМЕЋТБА.
		Срез наредба . 4683.
		„ „ „ 3884.
		Послато у Врању на мин. наредби бр. 130, 9/I 1887
1.		~~Шиса Зборн. Суботица~~

Сл. 3: Страница Списка књига у Крагујевачкој народној библиотеци. Свеска 1 (бр. 1 до 1025) (из Београда послате): 1866, 67, 68/69. са забелешком „Послато у Врању по мин. наредби бр. 130, 9/I 1887”

ЛИТЕРАТУРА

Вранеш, Александра. „Делнице у развоју Народне библиотеке Србије". *Гласник Народне библиотеке Србије* 1, бр. 1 (2012/2013): 5–14.

Golubović, Vidoje. „Regionalna saradnja na zaštiti i očuvanju kulturne baštine". *Međunarodni problemi* LXVI, 3–4 (2014): 353–375.

Драгосавац, Бранка. *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године*. Панчево: Градска библиотека; Ниш: Народна библиотека „Стеван Сремац"; Неготин: Народна библиотека „Доситеј Новаковић", 2016.

Јанчић, Светлана и Ана Савић. *Каталози Народне библиотеке Србије*. Београд: Народна библиотека Србије, 2021.

Кићовић, Мираш. *Историја Народне библиотеке у Београду*. Београд: Народна библиотека Србије, 2016.

Ковијанић, Гаврило. *Архивска грађа о Народној библиотеци у Београду 1821–1944. Књ. 1, 1821–1881*. Београд: Народна библиотека Србије, 1991.

Правила о народним књижницама и читаоницама. *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији издатих од 1. јануара 1904. до краја исте године*. Београд: Краљевско-српска државна штампарија, 1906.

Протокол Крагујевачког читалишта 1854-1857, прир. Татјана Јанковић, Мирко Демић. Крагујевац: Народна библиотека „Вук Караџић", 2021.

Стаматовић, Десанка. *Читалишта у Србији у XIX веку*. Панчево: Градска библиотека, 2011.

Степаненско, Славица. „Од Грађанске касине до модерне библиотеке". У *Библиотекарство на крају век. Књ. 1*, ур. Добривоје Младеновић, 154–159. Београд: Библиотекарско друштво Србије, 1996.

Степаненко, Славица. *120 година врањске библиотеке*. Врање: Народна библиотека „Бора Станковић", 2000.

Стефановић, Мила. *Народна библиотека у Крагујевцу (1866–2004)*. Крагујевац: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета: Народна библиотека „Вук Караџић"; Београд: Октоих, 2005.

Стефановић, Мила. „Први инвентар Јавне библиотеке у Крагујевцу". У *Крагујевац у другој половини деветнаестог века: научни скуп. Књ 2*, ур. Бориша Радовановић, Предраг Илић, 433–441. Крагујевац: Историјски архив Шумадије, 2010.

Ana Savić
National Library of Serbia,
Belgrade

ONE READING OF ŠAFARIK'S INVENTORY

Summary

The focus of this paper is the first volume of the inventory in which Janko Šafarik, the librarian of the National Library in Belgrade, listed the duplicates from the National Library's fund that were sent to Kragujevac on his initiative, and with the approval of Prince Mihailo Obrenović, to form the initial fund for the establishment of a public library in Kragujevac. This inventory is the first stock record of the Public Library in Kragujevac. It was made in 1866, and then the document on the establishment of the first public library in Serbia was adopted. Despite all the shortcomings of Šafarik's inventory, it is indisputable that this rare copy of the material in the holdings of the "Vuk Karadžić" public library in Kragujevac represents a first-class source on the basis of which it is possible to draw numerous conclusions about the history of Serbian librarianship, cultural and social conditions in Serbia in the second half of the 19th century, but also the role of the National Library of Serbia in the establishment, support, and affirmation of Serbian libraries. In addition to the description of the inventory and its placement in a broader social and cultural context, the paper opens questions to which answers should be offered by further research in the field of library history and the cultural history of Serbia. This paper should contribute to the general history of Serbian librarianship and the history of the National Library of Serbia.

Keywords: Janko Šafarik, inventory, Public Library "Vuk Karadžić", National Library of Serbia, public libraries, Public Library in Kragujevac